Хр. П. Константиновъ

НЕПОКОРНИТѢ СЕЛА

въ

РОДОПСКИТѢ ПЛАНИНИ.

(ОБЕКТИВНО РАЗГЛѢДВАНИЕ ТОЯ ВЪПРОСЪ ЗА ВРЕМЕТО ОТЪ 1878 ДО 1886 ГОД.)

КНИГА II.

1879 — 1884.

Азъ съмъ билъ само 9 мѣс. директоръ; ако бѣхъ отъ началото директоръ въ Ист. Румелйя, увѣрлвамъ ви, че тия села сега не щѣха да бѫдѫтъ чужди.

КОНСТ. ВЕЛИЧКОВЪ.
Хасковски депутатъ.

(Стеногр. Прот. на IV. Обикн. Нар. Събр., 4-а изв. сессия, VI Засѣд. 10 Юний, 1886.)

Сега щѫтъ ли да се предадѫтъ, незная; нещѫтъ ли да се предадѫтъ, пакъ незная. Правителството, което е могло, направило е.

ДИРЕК. КРЪСТЕВИЧЪ.

(Стеногр. Проток. III сессия на Обл. Събрание, стр. 667.)

Когато Гаврилъ Кръстевичъ бѣше директоръ на вѫтр. дѣла, 4 румелийски села въ 1881 год. се отдѣлиха отъ автономията и се присъединиха къмъ Тѫмрѫшлиювата република; а когато той стана Гл. Управитель а Величковъ директоръ, тѣ непосмѣха да вмѣстятъ имената на 21 непокорни села въ официалната статистика на Ист. Румелия отъ 1 Януарий 1885 г.

* * *

СОФИЯ.
Народна печатница на Б. Прошекъ.
1886.

ПРОДАВА СЕ ПО 60 СТ.

Хр. П. Константиновъ.

НЕПОКОРНИТѢ СЕЛА

ВЪ

РОДОПСКИТѢ ПЛАНИНИ.

(ОБЕКТИВНО РАЗГЛѢДВАНИЕ ТОЯ ВЪПРОСЪ ЗА ВРЕМЕТО ОТЪ 1878 ДО 1886 ГОД.)

КНИГА II.

1879 — 1884.

Азъ съмъ билъ само 9 мѣс. директоръ; ако бѣхъ отъ началото директоръ въ Ист. Румелия, увѣрявамъ ви, че тия села сега не щѣха да бждѫтъ чужди.

КОНСТ. ВЕЛИЧКОВЪ.
Хасковски депутатъ.

(Стеногр. Прот. на IV. Обикн. Нар. Събр., 4-а изв. сессия, VI Засѣд. 10 Юний, 1886.)

Сега щжтъ ли да се предадѫтъ, незная; нещжтъ ли да се предадѫтъ, пакъ незная. Правителството, което е могло, направило е.

ДИРЕК. КРЪСТЕВИЧЪ.

(Стеногр. Проток. III сессия на Обл. Събрание, стр. 667.)

Когато Гаврилъ Кръстевичъ бѣше директоръ на вжтр. дѣла, 4 румелийски села въ 1881 год. се отдѣлиха отъ автономията и се присъединиха къмъ Тѫмрѫшката република; а когато той стана Гл. Управитель а Величковъ директоръ, тѣ непосмѣха да помѣстятъ имената на 21 непокорни села въ официалната статистика на Ист. Румелия отъ 1 Януарий 1885 г.

* * *

СОФИЯ.
Народна печатница на Б. Прошекъ.
1886.

(Konstantinov
*QK

ПРЕДГОВОРЪ.

Не ще да има българинъ, който е челъ българскитѣ вѣстници отъ освобождението насамъ и да незнае, че въ бившата Источна Румелия въ двѣ планински околии е имало 21 помашки села, независими отъ областното управление. За тия села, които въ продължение на нѣколко години сѫ били като едно особенно планинско царствиче, независимо отъ никоя по-голѣма държава, много се е писало въ българскитѣ и турскитѣ вѣстници, говорило се е въ румелийското Обл. Събрание, водили сѫ се преговори и преписки между Високата Порта и Ист. Румелийското Гл. Управление, ходатайствували сѫ консули и посланници, проваждали сѫ се коммисари отъ страна на Турция и Румелия за да ги подчинятъ подъ послѣднята и най сетнѣ слѣдъ провъзгласение съединението, Турция ги изиска подъ прямото й управление. По поводъ на това, много врява се дигна между разнитѣ партизански крѫгове. Едни проглушиха свѣтътъ, че Княжеското Правителство, чрезъ пратенника си — Министра на Външнитѣ Дѣла и Исповѣданията — е предало Турции по турско-българската спогодба цѣли окрѫжия въ Родопскитѣ планини; други твърдиха, че нищо нѣмало отъ това, тѫй като населението било турско; трети проповѣдваха високогласно, че повърнатитѣ Турции села въ Родопитѣ

били диви и пусти, населението имъ било необразованно и земята друго нераждала освѣнъ кѫпини и малини. Нѣма съмнѣние, че всички които отъ 6 Септемврий 1885 год. насамъ сѫ се занимавали съ въпроса за тия села, глѣдали сѫ презъ партизански очила и пресѣвали сѫ го презъ партизански сита; защото както ще видятъ читателитѣ, нито цѣло окрѫжие е повърнато Турции, нито е управлявала нѣкога Румелия непредаденитѣ села, нито ги е завземала нѣкога русска или пъкъ българска войска, нито населението е турско, нито най-сетнѣ само кѫпини и малини се раждатъ въ въпроснитѣ села.

За да можемъ да изучимъ по-вѣрно причинитѣ за непокорството на тия села, както и да можемъ да дадемъ по-право заключение: кой е истинский виновникъ за тѣхното повръщание Турции — макаръ по Берлински Договоръ да спадаха въ земята на Източна Румелия — трѣба да разглѣдаме въпросътъ още отъ началото му. А за такова обективно и безпристрастно изложение, подкрѣпено съ официални документи, сега му е врѣмето, защото главнитѣ и истинскитѣ виновници за непредаванието Румелии Рупченскитѣ Родопски села въ продължение на 7 год. днесь най-много викатъ и най-грозни укори хвърлятъ върху Княза Александра и правителството му.

Срѣдствата не ми позволиха да издамъ изведнѫжь и въ една книга това ми съчинение. За това рѣшихъ да го издамъ въ три книжки, отъ които първата ще съдържа: кратъкъ географически преглѣдъ на Рупчос. Околия, свѣдения за стария Тѫмрѫчлия Хасанъ Ага и за сина му прочютия Ахмедъ Ага, географическото положение на непредаденитѣ села и разстоянията имъ отъ Пловдивъ, полето и границитѣ, и събитията въ Рупчосската Околия отъ

1876 до 1879 година; втората книжка ще съдържа изложение за устройството на Родопската република, отношенията ѝ къмъ автономна Ист. Румелия и мѣрките, които послѣдната е употрѣблявала за да подвѣде въ покорность Тѫмрѫчлиовата Република до 1884 год.; третата книжка ще съдържа течението на въпроса отъ 1884 до края на 1886 г., защото както знаятъ читателитѣ пограничната Коммисия още не е свършила работата. Азъ намѣрихъ за по-добрѣ да се напечата най-напредъ II-та книжка и послѣ другитѣ.

Съ издаванието на тая книжка, гонилъ съмъ цѣльта, да се даде какво-годѣ безпристрастно изложение по единъ важенъ въпросъ. да се запознае съ него читающата българска публика, която за жалость твърдѣ малко знае за работитѣ въ широкитѣ Родопски планини.

София, 13 Юлий 1886 г.

Хр. П. Константиновъ.

VI.

Слѣдъ заминуванието на русскитѣ войски отъ Тракия презъ пролѣтьта въ 1879 год. Помачката Родопска Република, това малко царствиче — едначакъ остатъкъ отъ Родопското Възстание — незакачано отъ никого, слѣдваше да си се управлява самостоятелно като особенна държавица. То придоби нѣкакъ си право за сѫществувание като особенно политическо тѣло на законно основание. Щомъ стѫпи въ Источна Румелия Гл. Управитель, щомъ се основа автономно управление по Орган. Уставъ и щомъ се прокара границата отъ Европейската Коммисия, стана явно, че на южната граница има села, които неприпознаватъ новото положение на работитѣ, а се управляватъ свойски, безъ никаква по-горна власть. Новото автономско правителство види се, косвенно искаше да ги залѫже, че не е голѣма разликата между напрешното турско управление и сегашното автономско, та за това вмѣсто назначения отъ Генерала Столипина българинъ Григоръ Поповъ[1]), за Рупчосски Кантоненъ Началникъ, назначи Мехмедъ Бея[2]) пловдивски турчинъ. Съ това назначение то неможа обаче да ги помами, толкова повече че Родопскитѣ по-

[1]) Приказъ отъ Генералъ Столипина подъ № 55 отъ 10 Май 1879. „Марица“ II. 83. 5 а.

[2]) Приказъ отъ Гл. Управитель Князъ А. Богориди подъ №3 отъ 29 Май с. г. „Марица“ II. 86, 5 а.

маци кривѣ глѣдатъ на гражданскитѣ турце-мохамеданци. Особенно на пловдивскитѣ, като потѫнали въ раскошь и развратъ въ послѣдно врѣме и като неиспълняющи сичкитѣ предписания на курана, помацитѣ ги иматъ за **едипсизе** и безвѣрни. По щяше да е сполучило автономското правителство, ако бѣ назначило за Кантоненъ Началникъ или Тѫмрѫчлията или Триградлията, мѣстни голѣмци вмѣсто непознатия помацемтямъ Мехмедъ Бея[1]). По щяше да подѣйствува благотворно върху развълнуванитѣ помаци, ако бѣ дало служба на двамата горѣспомѣнѫти влиятелни българо-мохамеданци, сѫщо както прие на служба Сенклеровия Секретарь Гидъ Креспена и Кара-Мустафа, единъ отъ първитѣ началници на Родопското Възстание въ Кѫрджалийско.

На 22 Октомврий 1879 год. се отвори първото Областно Събрание на Источна Румелия. Нито въ Губернаторското слово, нито въ представителския отговоръ на него се спомѣнуваше нѣщо за непокорнитѣ помаци, при сичко че два мѣсеца по-рано бѣха уловени въ самия Пловдивъ улики, за нѣкакъвъ си заговоръ въ Родопскитѣ гори[2]). Въ XXIX-о Засѣдание на Събранието отъ 13 Декемврий[3]), намираме запитвание относително единадесеть още

---

[1]) Една отъ причинитѣ, дѣто турското население въ чистотурската Кѫрджалийска Околия, (съставена отъ турски села изъ бившитѣ Хаскьойска, Султанъ-Ерска и Чирменска кази и присѫединена на Источна Румелия чакъ презъ есеньта въ 1879 г.), прие новия редъ на работитѣ, е тая, че тамъ се назначихя чиновници отъ мѣстнитѣ турце. За жандармелийски началникъ бѣ назначенъ единъ отъ началницитѣ на Родопското въстание, а именно Кара-Мустафа, който и най-много подѣйствува за уталожване първото движение между Кѫрджалиитѣ противъ българскитѣ кожани калпаци на жандармелията. „Марица“ II. 130. 4 б. За назначение помаци чиновници въ помашкитѣ мѣстности е подиганъ въпросъ въ румелийскитѣ вѣстници. „Марица“ III. 274. 5—6.

[2]) Гл. „Марица“ II. 107. 7а за уловения ходжа съ три товара писметь.

[3]) Скратени протоколи „Марица“ II. 145. 3 в.

непредадени областеи села. Коммисаря на Глав. Управитель отговорилъ, че пограничната Коммисия, скоро била свършила картата си и че ако имало непредадени села, правителството щѣло даземе надлѣжнитѣ мѣрки за присъединението имъ; при това Коммисарьтъ добавилъ, че Частния Съвѣтъ на Гл. Управитель билъ рѣшилъ да употрѣби **крайно миролюбиви** мѣрки за горнята цѣль. Въ протокола на сѫщото засѣдание намираме, че 6 села били проводили прошение въ Пловдивъ за присѫединение. Обаче, както запитванието тѫй и отговорътъ се отнясаха до нѣкои още непредадени села въ Кѫрджалийската чисто турска околия, която по-легка легка се присъединяваше къмъ Румелия, по слѣдующитѣ три условия: а) службитѣ въ Кѫрджалийската Околия да се даватъ само на Мохамеданци; б) да имъ се дозволи да носятъ орѫжието си, и в) да имъ се опростятъ до тогавашнитѣ остатъци отъ старитѣ данъци. Въ I-та сессия на Обл. Събрание, се е споменѫло за непокорнитѣ помаци въ Кричимската долина, кога се разглѣдвалъ проектътъ за административното распредѣление на областьта[2]).

Помацитѣ усѣтиха слабата жилка на румелийското правителство, въсползуваха се отъ обстоятелството, че до тѣхъ се не испроводи и человѣкъ да ги помоли или убѣждава, както стана въ Кѫрджалѫ съ испращанието на Хасковския Префектъ Райнова, който можа да вдѫхне на кѫрджалиитѣ благонамѣренията на румелийск. правителство и да приеме тѣхнитѣ предложения. Помацитѣ се научиха, че по автономскитѣ закони, тамо неможе да има истинска войска и жандармерия, и че румелийска смѣсена

[2]) Стенографически дневници за третата Рядовна Сессия на Обл. Събрание стр. 665.

войска съ високи офицери назначавани „отъ царьтъ“ никога нѣма да се проводи да ги коли още по-много, че тѣхнитѣ села сѫ много навѫтрѣ въ Родопитѣ[1]), та мѫчно се прави военен походъ и то за 17 села. За това, Тѫмрѫчлията свика едно събрание отъ селскитѣ първенци. Това събрание опредѣли Триградлията Хасанъ-Ага за Началникъ, Беденлията Хаджи Мехмеда и Муглалията Молла Еюба за негови помощници. Тѫмрѫчлията Исмаилъ-Ага (братъ на Мехмедъ-Ага) за жандармерийски Началникъ, и единъ другъ помакъ за бирникъ и ковчежникъ. Тѫмрѫчлията Ахмедъ-Ага оставаше като предсѣдатель на събранието и като главатарь на горѣизбраннитѣ чиновници. Съ други думи той бѣ царь на създаденото отъ него царствиче. Публичната сила се състояше отъ 20 души жандарми, освѣнъ адютантитѣ и кабадаиитѣ на първенцитѣ, които си ги и поддържаха. На селскитѣ аги и голѣмци бѣ предоставена широка полицейска, административна и сѫдебна власти. Данъцитѣ расхвърляше Тѫмрѫчлията, а ги събираха селскитѣ голѣмци. Столицата бѣ подвижна. Най-напредъ бѣ въ Триградъ, послѣ е мѣстена въ Настанъ, Михалково и други по-голѣми села. Данъцитѣ бѣха о три пѫти по-легки отъ автономскитѣ, та че покрай това и тишината о три пѫти бѣ по-оздравена вътрѣ въ границитѣ на републиката. Това бѣ хубаво доказателство, че малки държавици могѫтъ да поддържатъ съ много малки разноски мѣстната тишина и здравина, ала непокорнитѣ помаци пакостяха съсѣднемтямъ села, вънъ отъ района на републиката имъ.

Румелийското Правителство се тѣшаше съ надеждата, че ще се поклонятъ помацитѣ когато и

1) Най-крайното непокорно село е повече отъ 23 часа на югъ отъ Пловдивъ и Пазарджикъ или 20 часа на вѫтрѣ въ Родопитѣ.

да е, и малко внимание обрѫщаше къмъ оплакванията на българскитѣ населения близо до непокорнитѣ мѣстности, оплаквания отправяни съ прошения до правителството. Въ първата половина на 1880 год. въ пловдивскитѣ правителственни крѫгове се е даже било забравило, че има въ автономската земя една особенна държавица отъ 17 села, додѣто незапочнаха да ставатъ оплаквания чрезъ вѣстницитѣ [1]) противъ обиритѣ, що правяха непокорнитѣ помаци върху мирнитѣ и невинни пѫтници презъ Рупчоската Околия. Разбира се, тѣзи своеволия се вършеха вънъ отъ района на републиката чрезъ преминувание и заврьщвние. Чакъ на 22 Юлий, вѣстникъ „Марица“ — който тогава се броеше като полуофициаленъ на Източно-Румелийското Правителство — хладнокрѫвно и нѣкакъ си мимоходомъ съобщи, че Коммисията, която се била учредила да опредѣли южнитѣ и югозападни граници на областьта и която се състояла отъ областния инженеръ Михаиловича (румел. долегатъ) и Сейфула Ефенди (турски царски делегатъ) като пристигнала въ Рупчуския Контонъ, намѣрила 18 мюслюмански села, които споредъ означенитѣ отъ Европейската Коммисия граници принадлѣжали на Ист. Румелия, но които не сѫ се били още покорили. Вѣстникътъ прибавя, че отъ тѣзи 18 села, 14-тѣ се управлявали отъ Пашмаклѫ [2]) и 4-тѣ отъ Неврокопъ [3]) и, че споредъ казванието на селянитѣ, тѣ били готови да се подчинятъ на Ист. Румелия, ако да не билъ Ахмедъ Ага, предводительтъ на башибозуцитѣ въ Баташкото клание. Въ заключение, полуофициалния органъ се надѣе, че правителството ще употрѣби

1) „Марица“ III. 196, 6.

2) Центръ на Ахѫ-Челебийската кава, Одринска область.

3) Центръ на Неврокопската кава, Солунска область.

всичкитѣ си усилия, за вземанието принадлѣжащитѣ Румелии непокорни села.[1]) Тука думата е за 14 села отъ Рупчоската околия и 4 отъ Пещерската, които не се управляваха официално нито отъ Пашмаклъ, нито отъ Неврокопъ, а само ги насърдчаваха отъ тѣзи двѣ погранични точки. Да ли употрѣби правителството сир. румелийското всичкитѣ си усилия или не, ние незнаемъ. Знайно е само това, че презъ сѫщото лѣто стана народоброение въ Ис.-Румелия, и въ официалната статистика личи, какво въ Рупчоската и Пещерска околии имало 18 села непредадени, на които имената сѫ наредени.[2]) Забѣлѣжително тукъ е това, че въ онова врѣме е имало въ Рупчоската околия само 14 непокорни села, а подиръ се присъединиха къмъ тѣхъ още чегири отъ покорнитѣ по-напредъ и станаха 18.[3]) И сичко това ставаше незамѣтно. Нито между правителството, нито между печатътъ стана дума за присъединенитѣ послѣ четри помашки села: Тѫмрѫчь, Брезовица. Черешово и Петваръ.

Високеи Порти, ако и да бѣ пригодно да има въ Румелийскитѣ Родопи непокорни и бунтующи се противъ автономското управление мохамеданци — презъ което обстоятелство тя да подкрепя каталаневнитѣ си ноти до силитѣ, за нѣкакви си жестокости, подъ които ужъ били излагани мохамеданскитѣ населения въ Княжеството България и Ист. Румелия и освѣнъ това да ги има за орѫдие въ тъжденъ ней случай за сплетни и кръвопролития — официлльно се приправяше, като че твърдѣ малко

1) „Марица“ III, 202, 4 а.

2) Официална Статистика на Източна Румелия, Пловдивъ 1880. Бѣлежка на стр. 88.

3) Съ малкото селце Дешюкъ-Дере при Кюстенджикъ, което личи въ статистиката.

се интересува за тѣхъ. Даже лицемѣрно подѣйствува презъ лѣтото въ 1880 г. да поклонятъ глава подъ автономията. Тя натовари Гюмюрджунския Мютесарифинъ Мааджибъ Паша, Ахѫ-Челебийския Каймакаминъ Ахмедъ-Веридъ Ефенди и Одринския български Владика Синесия [1]), който презъ лѣтото въ 1880 год. посѣти християнското население въ Ахѫ-челебийската каза, отдѣлена по Берлинския Трактатъ отъ Пловдивския Санджакъ и Пловдивската Епархия и присъединенаа аминистративно къмъ новосъставений Гюмюрджинский Санджакъ, а духовно къмъ Одринската Епархия — да отидѫтъ и поговорятъ непокорнемтямъ помаци да приематъ новото управление. Владиката се отказа отъ почетьта, която му направи правителството на Султана, а мютесарифътъ и каймакамътъ испълниха порѫчката до колкото можаха и до колкото имъ вѣрското чювство заповѣдваше. Първенцитѣ помаци низъ непокорнитѣ села събранни на съборъ имъ казали че селата имъ сѫ щѫтъ покори подъ автономията, но че се бояли отъ комити, защото никой не отивалъ да имъ уреди работитѣ, никаква войска невлѣзла да въздържа порядъкътъ и да брани селата отъ разбойници. Доложено това на Портата, тя го съобщ на Гл. Управитель въ Пловдивъ, ала никакви мѣрк се незеха, нито бѣ пакъ възможно да се земѫт защото тъкмо въ това врѣме английскитѣ вѣстниц проглушаваха свѣта за нѣкакви си звѣрства из вършвани отъ страна на българетѣ върху мохам данцитѣ въ Източна Румелия, а освѣнъ това, разн Хубартовци и Сенклеровци и сонмъ молли и софт подигаха на орѫжие мохамеданцитѣ въ Айтоск а имаха намѣрение да подигнатъ изново и мох

---

1) Гл. „Марица" III. 206; 5.

меданцитѣ въ Родопскитѣ планини, както се узна по-сетне въ Кърджалийското възстание.

Когато се отвори презъ 1880 г. Септемврийската сессия на Пловдивското Окрѫжно Събрание, префектътъ въ словото си, съ което отвори Събранието, пѫтьомъ спомѣнува за непокорнитѣ села въ Рупчосската Околия. На едно мѣсто той казва: „за стражарницата при Бѣла-Чьрква, неможа́ до сега нищо да стане, защото Г-нъ Рупчосский Околийский Началникъ се бави́ доста тукъ, и въ непокорнитѣ села на Рупчоската Околия се занимаваше съ предаванието на тия села.“[1]) Отъ тия буквално преведени думи, всѣки би разбралъ, че Мехмедъ Бей е ималъ усилна работа съ приеманието на непокорнитѣ отъ повѣренната му околия села, щото той не е ималъ врѣме да спомогне на Окр. Коммисия за построяванието една стражарска колиба при планинатя Бѣла-Черква, та баремъ отъ Пловдивъ до Павелско да се пѫтува безъ страхъ. Но излиза друго. Презъ това време не че не е предадено ниедно баремъ село, ами сѫ се присъединявали къмъ непокорнитѣ села още четри, както спомѣнѫхме и по-горѣ.

Отвори се презъ Октомврий 1880 г. втората редовна сессия на Обл. Събрание. Пакъ нито въ губернаторското слово нито въ отговора му се спамѣнѫ нѣщо за непокорнитѣ села, които обнематъ немалко пространство по южната граница. И въ рапорта на Постоянний Комитетъ до Обл. Събрание, нищо се неспоменува. Само когато се е разглѣдвалъ вторично законопроектътъ за административното распредѣление на Областьта, станало е дума за въпроснитѣ села, т. е. 16 тѣ сѫ били

---

[1]) „Марица“ III. 220. 6 в.

пакъ причиялени къмъ Рупчоската а 4-тѣ къмъ Пещерската Околия, т. е. само на книга ги присъединиха.

Прозъ зимата въ 1880 год. Високата Порта направи вторъ лицемѣренъ попитъкъ, за предаванието Румелии само 4 отъ непокорнитѣ села. За тая цѣль тя слѣдъ като се споразумѣла съ автономското правителство, натовари Сересския Мютесарифинъ да отиде въ непокорнитѣ села и да ги предаде. Отъ страна на Румелия, правителството натовари Татаръ-Пазарджийския Префектъ Ив. Найденова да отиде и приеме селата. Г-нъ Найденовъ придруженъ отъ Рупчоския и Пещерския Околийски Началници, отъ единъ достопочитаемъ турчинъ, отъ единъ жандармерийски Началникъ и 15—20 жандарми, на 27 Ноемврий, додѣто още траяха засѣданията на Обл Събрание, заминѫ отъ Пазарджикъ. Кѫдѣ 4 Декемврий, нашитѣ пратенници се срѣщнаха съ Серескиий Мютесарифинъ въ най-западното погранично село Дьовлень, за да направятъ формалното и официално превзимание на Помачката Република. Мютесарифинътъ предалъ съ думи само крайното село и си заминѫлъ, а нашитѣ като се намѣрили въ единъ видъ обсада, върнаха се тоже назадь, тѫщото и тая дипломатическа експедиция остави помацемтямъ само единъ сухъ споменъ. На 10 Декемврий, префектътъ Найденовъ дойде въ Пловдивъ за да доложи на правителството върху сѣтнинат отъ неговото ходяне въ Родопската Република и областнитѣ вѣстници не се забавиха да съобщятъ Найденовата несполука.

До колко Високата Порта е желаяла предаванието въпроснитѣхъ села, до колко автономското правителство е имало на сърдце приеманието имъ послѣ въ какво положение сѫ се намирали въ

онова врѣме непокорнитѣ помаци, какви сѫ били тѣхнитѣ отношения къмъ Турция и къмъ Румелия, та че и къмъ съсѣднитѣ имъ покорни села, ние ще приведемъ слѣдующитѣ три акта, по отиванието на предавательтъ и приемательтъ въ Родопскитѣ гори.

1) Слѣдъ завръщанието на Найденова въ Пловдивъ, вѣстникъ „Марица“ писа: „Както знаятъ читателитѣ ни, пѫтуванието на Пазарджийский Профектъ, г. Найденова до четиритѣ непокорни села въ Пещерската Околия, несполучи. При сичко, че пристигна тамъ и Сересский Мютесарифинъ и ужь се труди и той за покоряванието на селата, тия послѣднитѣ поведени отъ нѣкой си Хаджи Хасанъ и трима четирма други интриганти, нещяха да се подчинятъ. И не само не се подчиниха, но по послѣдни извѣстия, както отъ тамъ, тъй и отъ непокорнитѣ петнадесеть села въ Рупчоската Околия, почнало е да се забѣлѣжва едно вълнение, което е обезпокоило до нѣйде пограничнитѣ християнски села. Тѫй отъ Широка-Лѫка, голѣмо село въ Рупчоската Околия, сѫ дошли вече тукъ да се оплачатъ, че мусулманитѣ се збирали да ги нападнатъ. Ние се надѣемъ, че тия оплаквания сѫ се съобщили вече на правителството и че то е зело всичкитѣ потрѣбни мѣрки за запазванието на мирътъ и тишината по тая на толкозъ злина изложена часть отъ нашата Область“.[1])

2) Татаръ-Пазарджийския Профектъ г-нъ Найденовъ, слѣдъ завръщанието си отъ непокорнитѣ села е представилъ слѣдующия рапортъ на правителството, по отиванието му въ Родопитѣ.

„Съобразно съ заповѣдитѣ Ви и придружаванъ отъ Пещерский и Рупчосски околийский началници,

[1]) „Марица“ III. 246, 3 б.

азъ отидохъ на 29 отъ миналий мѣсецъ въ долѣизложенитѣ села, за да ги покаца по миренъ начинъ да се подчинятъ на областното правителство, подпомаганъ въ това отъ Сересский Мютесарафинъ, упълномощенъ по тая работа отъ Императорското Правителство.

Преди всичко, съ прискърбие Ви увѣдомявамъ, че всичкитѣ ни усилия за да ги привѣдемъ въ покорность недостигнаха никакъвъ удовлетворителенъ резултатъ.

Преди срѣщанието ни съ казаний мютесарифинъ, което стана на 4-й Декемврий, ние трѣбаше да минемъ презъ непокорното турско село Селча, занято отъ въоржжени баши-бозушки шайки, които неприпознаватъ никоя власть и които показаха такова противостояние на преминуванието ни, щото стана нужда, за да можемъ да преминемъ, да ги убѣждавами, че единственната цѣль на нашето отивание била, да срѣщнемъ въ Дьовленъ Сереский Паша.

При свижданието ни, Сереский мютесарифинъ ми съобщи, че като минувалъ презъ Наипли и и Кара-Булакъ, всичкитѣ селяни му заявили, че сж готови да се подчинятъ на Областното Правителство и че ако и селото Дьовленъ склонява да бжде подъ румелийскитѣ власти, то тогава той ненамира за необходимо да посѣти всичкитѣ села. Азъ му отговорихъ, че менѣ сж дадени заповѣди да посѣтя едно по едно всичкитѣ села и че неможахъ да направя другояче. На другий день мютесарифина ме повика и ми каза въ присжтствието на нѣколко първенци отъ тия села: „тѣзи хора приемжтъ да се подчинятъ на румелийското правителство“. Азъ ги запитахъ, тѣ векили ли сж на се-

ленитѣ и могѫтъ ли да направятъ писменно подчинението си.

Мютесарифина склони на това и единъ такъвъ актъ се подписа отъ тѣхъ, както и другъ единъ „сенеть" въ който сѫ означени подстрекателитѣ, които заслужватъ наказание и между които фигуриратъ: Хаджи Хасанъ отъ Триградъ, Хаджи Мехмедъ отъ Беденъ-Баня и Мулла Еюбъ отъ Мугла.

Презъ туй време, азъ си съставихъ убѣждение, че покоряванието на тия села небѣше освѣнъ за форма и че подстрѣкателитѣ непрѣстаяха да сѣятъ интриги и революционни мисли между населението. Мютесарифина неположи достаточна ревность и енергия въ миссията си и изрично ми каза, какво всичкитѣ дадени нему наставления се ограничавали въ, да съобщи на селянитѣ Портината заповѣдь, което е вече направилъ, но че той не билъ упълномощенъ да употрѣби други принудителни мѣрки. Мютесарифина ми каза при това: „селата ви сѫ вече покорни и остава на васъ да накажете подстрекалитѣ и да удържитѣ редътъ и тишината въ Дьовлень — който бѣше пъленъ отъ въоржжени шайки, надошли повечето отъ околнитѣ непокорни още села — както и да посѣтите селата: Кара-Булакъ и Наипли.

При всичкитѣ мои молби, да остане тамъ още нѣколко дни, Мютесарифина не щя да направи това, защото спѣшни работи, каза той, го очаквали и така мя остави самъ съ моитѣ хора, посрѣдъ едно диво и фанатично население.

Тогава за да избѣгна една неминуема опасность и като виждахъ, че се намирамъ въ едно твърдѣ трудно положение, рѣшихъ се да тръгна сѫщий день, въ който и Мютесарифина, за да се завърнѫ въ Татаръ-Пазарджикъ на $^{8}/_{20}$ текущаго.

За забѣлѣжване е, че Мютесарифина бѣше довелъ съ себѣ си, като лица влиятелни да направятъ по-добрѣ покорението, Барутинлията Ахмедъ-Ага, познатъ на населението подъ името Али-Паша".[1])

3). Презъ третята редовна сессия на Област. Събрание въ 1881 год. по иронически исказаното желание отъ страна на представителитѣ, Господинъ Найденовъ, който презъ спомѣнатата сессия бѣ представитель по назначение, расправи устно и лично представителемтямъ неговото отивание и връщание съ слѣдующата рѣчь:

„По нѣкой пѫтъ Г-да представителитѣ обичатъ да се шегуватъ, но азъ нестанахъ за шега и за смѣхъ да говоря[2]). Ако искате истината ще Ви я кажа и трѣба да Ви я кажа, тѫй като моето име се спомѣнѫ като дѣйствующе въ една експедиция. За това, азъ съмъ длъженъ да дамъ отчетъ за тая експедиция; а да ли нашата военна сила е въ състояние да направи нѣщо или не, това незная; да ли тѣхнитѣ началници се занимаватъ съ своитѣ работи и да ли тѣ испълняватъ своитѣ длъжности съвѣстно и почтенно и това не ми е познато, нито му е мѣстото да се разисква тукъ. Азъ ще се огранича върху самий въпросъ.

Миналата година въ врѣме на засѣданията на Обл. Събрание, азъ бѣхъ проводенъ да отидѫ въ тѫй нарѣченитѣ непредадени села. Трьгнахме презъ Пещеря. Отъ Татаръ-Пазарджикъ до Пещеря има само 3 часа, но отъ Пещеря до най-послѣднето непредадено село има 20 часа. Тия четире села сѫ

---

[1]) „Марица" IV. 294. 1 а—б. Blye—books, Turkey № 4. 1881.

[2]) При тая рѣчь азъ и самъ бѣхъ очевидецъ, до колко румелийскитѣ представители легко гледаха на тоя немаловаженъ въпросъ и се подиграваха съ Г-на Найденова. Бѣл, Пис.

разположени на едно пространство отъ 20 часа и азъ незная, ако потрѣбва да се окупиратъ, каква военна сила ще трѣбва да отиде. Тамъ има мѣста непроходими и много опасни. За доказателство на това, може да ни служи Спаносъ, който съ 10 души разбойници неможа да пробие пѫтя да побѣгне. Моето послание Г-да, не бѣше експедиция и окупация, но бѣше едно послание приготвено заедно съ Високата Порта, която отъ своя страна бѣше испратила Сересский Мютесарифинъ, да направи потрѣбното за предаванието на тия села, които споредъ Берлинский Договоръ, припадатъ въ границитѣ на Ист. Румелия. Азъ се отправихъ придруженъ отъ 12—13 жандарми и отъ Пещерский и Рупчоский околийски началници. При срѣщанието ни, на разстояние 16 часа, съ Сересский Мютесарифинъ, придруженъ отъ 20—30 души войници, той ни каза, че комендантинътъ останалъ на границата, до която трѣбаше да се отиде. Това бѣше второто отъ непокорнитѣ села. На излизанието ни отъ това село, той бѣше довелъ нѣколко души, които непознавахъ да ли сѫ предадени или не; представи предъ насъ нѣколко души, които само мѫлчаха. Мютесарифина ни каза, че тия хора приематъ да се покорятъ; ето ги предъ васъ. Ние казахме: хубаво. А когато имъ се поискаха печатитѣ отъ селото, тѣ казаха, че нѣкой си Триградлѫ Хасанъ-Ага ги зелъ въ селото имъ, когато ги викалъ и щѣлъ да имъ чете на другия день ферманъ, донесенъ ужь отъ Цариградъ. Слѣдователно, мухтарскитѣ мюхюре били тамъ, т. е. у Триградлията, и заради това, тѣ нещѣха да приематъ думата на Сереский Мютесарифинъ писменно.

Безъ да се простира повече, чиновникътъ испратенъ отъ Високата Порта, повика ги втори пѫть

и предъ него и предъ мене и тѣ казаха, че тѣ се покоряватъ, но ги е страхъ, да имъ не направи населението нѣкаква пакость. Когато направихъ бѣлѣжка на тоя чиновникъ, да ми предаде самъ селата — защото бѣхъ съ 10 души — той ми отговори, че нѣма по-голѣма сила, освѣнъ да ми ги предаде тжй. Това бѣше второто село и послѣ трѣбаше да отидемъ на третото и на послѣдното село, което е на 20 часа разстояние отъ Пазарджикъ. На другия день рано, Г-нъ чиновникъ се приготви да си отива. Населението ходеше въоружено по улицитѣ. Чиновникътъ на Високата Порта ни каза: нѣмамъ заповѣдь да идж повече, азъ ще си отидж. Сега неостана нищо друго освѣнъ да се вьрнемъ назадь[1])."

Отъ горнитѣ се види, че работата на пратенницитѣ и отъ двѣтѣ правителства се е касаяла само до четиретѣ непокорни села въ Пещерската околия, а никакъ не до 17-тѣ въ Рупчоската. И това не ще да е било за друго, освѣнъ да се дадяше на тая работа — която въ онова врѣме бѣ достигнала до столоветѣ на европейскитѣ посланници въ Цариградъ — по-маловаженъ и незначителенъ характеръ.

И подиръ тая игрaчка на Високата Порта съ Обл. Правителство, игрaчка която не се послѣдва съ никаква по-сериозна постжпка било отъ едната или другата страна, непокорнитѣ помаци никакъ се не стреснаха. Тѣ малко се боятъ отъ лицемѣрни политическо-дипломатически проводенници. Тѣ слѣдваха да си се управляватъ по старовремскитѣ обичаи, по закони не на книга написани. Слѣдваха да си се занимаватъ преспокойно съ скотовъдството.

1) Стенографически дневници отъ Третата Редовня Сессия на Обл. Събрание, Стр. 670—671.

абаджилѫка, катранджилѫка и дърводѣлството; а отъ друга страна се мѫчаха да си завѣдѫтъ старото съсѣдство и старитѣ търговски и поминъчни сношения съ окрѫжающитѣ ги турски (Ахѫ-Челебиски и Неврокопски) и румелийски (Рупчоски и Пещерски) села, додѣто румелийското правителство слѣдваше нескончаемитѣ преписки съ Високата Порта.

Въ пролѣтната сессия на Пловдивското Окр. Събрание презъ 1881 год. нито въ словото нито въ изложението на префекта до Събранието дума се спомена за непокорнитѣ села въ окрѫжието. Но отъ друга страна, въпросътъ за тѣхъ е билъ разгласенъ между населението и между интелигенцията. Въ единъ членъ, въ който се разглѣдва общия въпросъ за помацитѣ низъ българското отечество и какви правдини трѣба да се дадѫтъ на тия българе отъ мохамеданско вѣроисповѣдание, пѫтьомъ се споменува за непокорнитѣ помаци съ думитѣ: „тѫй ако се постѫпи съ помацитѣ, то за скоро врѣме непокорнитѣ 16 села ще имъ завидятъ и сами ще дойдѫтъ, да се молятъ да ги приеме областното правителство и да имъ прости, за гдѣто до сега сѫ слушали нѣколко нехранимайковци[1])". Но работата все се протакаше. Дѣ да си е образцова бездарность, дѣ да си е развратенъ турчинъ, авт. правителство го проваждаше за чиновникъ въ Рупчоската Околия.

Въ началото на Юний Гл. Управитель замина за Цариградъ, да иска отпускъ за расходка по Европа. Той е ималъ види се намѣрение и лично да походатайствува предъ Портата за предаванието селата. За тая цѣль и полуофициалния румелийски вѣстникъ, за да приготви общественното мнѣние

[1]) „Марица" III. 274 5—6.

въ полза на Областьта, за да достави свѣдения на цариградскитѣ вѣстници отъ румелийска гледна точка и за да стрѣсне турскитѣ дипломати, които си играха съ Ист. Румелия на орѣхи, подигна тоя въпросъ въ французската си часть, по поводъ на притѣзанието отъ турския печать, да е била Турция божемъ испълнила сичкитѣ си задължения, наложени ней отъ Берлинския Договоръ и да е ужь дошло врѣмето да упражни и правото си за завардвание румелийскитѣ граници. За да докаже румелийския полуофициаленъ вѣстникъ, че Високата Порта не е испълнила всичкитѣ ѝ задължения, проистекающи за нея отъ Берлинския Договоръ, съобщава, какъ една международна Европейска Коммисия **ad hoc** е начьртала границата между Румелия и Турция, граница приета отъ Турция безъ никакви възражения и какъ при сичко това цѣли двѣ години турското правителство слѣдва да владѣе въ Родопскитѣ планини едно окрѫжие отъ 18 села — въ земята на Ист. Румелия — отъ които 14 били привързани къмъ Гюмюрджюнский Санджакъ и 4 къмъ Сересский. Вѣстникътъ добавя, че отъ настаняването си въ 1878 год. (?) румелийското правителство не е преставало отъ да представлява Високей Порти нуждата, за предаванието въпроснитѣ села, които сѫ служили и ще служатъ като прибѣжище на отъ врѣме на врѣме появляющитѣ се по границата разбойници; че турското правителство никога не е оспорявало правото на областьта да занеме реченитѣ села и че презъ Ноемврий 1880 г. то даже само било натоварило Сересский Мютесарифинъ да отиде и предаде непокорнитѣ планинци проводеннику г-ну Найденову. Подиръ това, правителственния органъ, за да хвърли свѣтлина върху съмнителното Портино испълнение задълженията, които ѝ е при-

писалъ Берлинский Договоръ, привожда буквално Найденовия рапортъ, който читателитѣ четоха по-горѣ и свършва, като обвинява турското правителство, за дѣто събирало даждия отъ спорнитѣ села чрезъ назначени отъ него чиновници и за дѣто то косвенно ги насърдчавало да постоянствоватъ и да се непредаватъ.

Тоя въпросъ бѣ подигнатъ тогава и въ Цариградскитѣ вѣстници. Гл. Управитель е говорилъ въ Високата Порта, за уравняванието на тоя съблазнителенъ за населението въпросъ, ала турското правителство неможеше да направи повече отъ онова, което бѣ направило, а пъкъ турскитѣ вѣстници хвърляха вината върху областното правителство, за дѣто то не е приело селата, когато Серсския Мютесарифинъ ги билъ предалъ ужъ официално. Отъ друга страна, турскитѣ вѣстници съвѣтваха императорското правителство, официално да занеме селата възъ основание на правото, което му е предоставано отъ 16 чл. на Берлинский Договоръ, тѫй като областното правителство не било въ състояние да въдвори тамъ порядъкътъ. Та Турция неможеше и да направи инъкъ. Ней никакъ не изнасяше да отиде съ въорѫжена сила да обезорѫжи онѣзи си едновѣрци, които много пѫти ѝ сѫ помагали съ сърдце и които ѝ сѫ били — смѣло може да се каже — най-вѣрни подданници въ послѣдно врѣме; тя никога не би въсприела да отиде и сама да предаде подъ християнска автономия ония планински юнаци, които много ѝ помогнаха за бързото потушение Срѣдно-Горско-Родопското възстание въ 1876. Още по-много тя не би приела да направи тѫй и за това, защото

[1]) „Марица“ III, 294, 1, а—б.

тѣхнитѣ мѣста не сѫ били окупирани никога отъ русскитѣ войски, а у помацитѣ сѫществува вѣрвание, че само тамъ дѣто е стѫпила москофска нога, когато и да е, ще да стане християнска царнина. По-дѣйствителни мѣрки отъ турска страна би подновили Родопското възстание и то сега не противъ русси или българе, а противъ Турция; освѣнъ това, можаше да изникне за Турция Помашки въпросъ подобенъ на бошначкия, т. е. за даванне Турции ограничено число войници, мисль, която се распространява отъ нѣкои голѣмци.

Ей дѣ е причината, за дѣто ходатайството на Гл. Управитель се е удостоило съ пословични само обѣщания: за напредъ да се изравни въпросътъ по миролюбивъ начинъ. Заради това именно, Гл. Управитель се е обьрналъ до съдѣйствието на английския посланникъ въ Цариградъ Лордъ Дюферина, който и настоялъ предъ Високата Порта, щото четиретѣ непокорни още родопски села, да се предадѫтъ на Ист. Румелия. Но както се види и самия английский посланникъ е жалаялъ протаканието на тая работа. Инъкъ не може да се разбере, защо не е настоявалъ и за 17-тѣ села рупчоски, когато той е знаялъ отъ рапорта на г-на Найденова, обнародванъ и въ Синята Английска Книга[1]), че непокорнитѣ села сѫ били много повече отъ четери т. е. четире пѫти по четире и полвина. Лицемѣрното ходатайство на Лордъ Дюферина се заключава още отъ това обстоятелство, че той е ходатайствувалъ или да кажемъ настоявалъ за предаванието на онѣзи 4 села, отъ които никакъ независяше послѣдственното предавание на останалитѣ 17; напротивъ, отъ предаванието на

[1]) Blue-books, Turkey Nr. 4, 1881.

16-тѣхъ, зависяше онова и на 4-тѣ. Както сѫ забѣлѣжили читателитѣ непокорнитѣ села сѫ раздѣлени на двѣ малки краища 17 отъ тѣхъ припадатъ къмъ Рупчосската околия и се управляваха отъ Ахѫ-Челеби, Гюмюрджюнски Санджакъ, а 4 припадатъ къмъ Пещерската Околия, Т. Пазарджикски департаментъ и се управляваха отъ Неврокопъ, Сересски Санджакъ. Значи 17-тѣ се числяха къмъ Одринската Областъ, а 4-тѣ къмъ Солунската. При все това тѣ имаха свързска въ дѣйствията си, до когато числянието имъ къмъ тази или онази Областъ или Санджакъ бѣше само номинално, за да се замазватъ очитѣ на румелийското правителство и ако се бѣха предали 17-тѣ села рупчоски, 4-тѣ пещерски нѣмаше какво да правятъ. Ето защо и Дюферивовитѣ настоявания удариха о камень, както си е и той искалъ. Инъче неможе да се разбере: защо не е настоявалъ баремъ за 17-тѣ села, ако не за всичкитѣ 21.

Гл. Управитель, когато е билъ въ Цариградъ е говорилъ и на другитѣ посланници за тая работа, та имъ е привлѣклъ вниманието. Вѣстникъ „Левантъ Хералдъ“ тогава извѣсти, че понеже Силитѣ желаяли да видятъ румелийскитѣ граници окончателно опредѣлени съобразно съ рѣшенията на международната погранична коммисия, щяли да съветватъ Високата Порта, да земе потрѣбнитѣ мѣрки, за да се покорятъ Румелии непокорнитѣ помашки села въ Родопитѣ и тѫй щѣло да ѝ се даде точното пространство земя споредъ Берлинския договоръ.[1]) Посланницитѣ сѫ щѣли да направятъ постѫпка

[1]) За точнитѣ граници, глѣдай „Cartes des nouvelles prontières entre la Serbie, la Roumanie, la Bulgarie, la Rumélie-Orientale et les provinces immédiates de la Turquie, redigée par H. Kiepert. Berlin 1881. Carte 1-re: **Frontière sud de la Roumélie orientale.**

предъ Портата, която като умѣе да залъгва и отлага, сполучи да осуети коллективната постѫпка. И къмъ края на Юлий сѫщий вѣстникъ извѣсти, че въпросътъ за помашкитѣ села билъ на свършвание, тѫй като Портата предъ видъ на приготовляющето се формално настояване на Силитѣ, била дала заповѣдь да се предадѫтъ подъ управлението на Александра Богориди, безъ да чака да ѝ направятъ силитѣ забѣлѣжки, относително испълнението на чл. 13 отъ Берлинский договоръ.

Обаче, щомъ Гл. Управитель се завьрнѫ въ Пловдивъ и ревностьта на посланницитѣ да му помогнатъ предъ Портата истѝна. Въсползувана Портата отъ причиненото отъ нея отлагание по единъ начинъ ней свойственъ, тя съумѣ и да се умие предъ посланницитѣ и да остави пакъ вината за непредаванието селата, върху румелийското правителство — нейно дѣте и въспитанниче — по отлаганието. Щомъ поистина съ голѣми мѫки нажеженото желѣзо, Портата безъ да бѣ зела никакви мѣрки и безъ да бѣ направила никаква постѫпка за предаванието селата, министрътъ на вънншитѣ работи Асимъ Паша, въ началото на Августа увѣдоми посланницитѣ на Великитѣ Сили, какво турскитѣ власти сѫ вече предали селата на румелийското правителство и че послѣдното трѣба да земе потрѣбнитѣ мѣрки за окончателното имъ присъединение. Съ тая си нота Портата е разбирала онова пословично предавание селата отъ Сересский Мютесарифъ Найденову, което читателитѣ сѫ видѣли по-горѣ. Ала и слѣдъ това двоелично заявление, румелийското правителство не се рѣши да земе приличнитѣ за подобни случаи мѣрки, при сичко че войскитѣ му бѣха събрани тъкмо въ това врѣме за маневри около Пловдивъ. То не се рѣши да

започне окупиранието на селата едно по едно, защото войскитѣ му и жандармерията му — крайно разстроени отъ чюжденцитѣ офицери — щѣха да го усрамотятъ тѫй сѫщо, както го усрамотиха при потушението на Кърджалиското движение презъ пролѣтьта въ 1880 год. за което потушение областьта плати нѣколко хиляди лири.

Портата мисляше за предавание, комедията изиграна отъ Сересский Мютесарифъ и Пазарджикский префектъ въ с. Дьовлень, комедия, която досѣгаше само 4 отъ 21-тѣ села; а отъ друга страна Портата заякчаваше постьпенно своята власть и малко по-малко отнемаше правата на републиканцитѣ. Това се не вършеше тайно. До румелийското правителство, започнаха да пристигатъ извѣстия отъ Чепеларе и Пещеря за положението на непокорнитѣ села и за тѣхнитѣ отношения и за работи, които не му бѣха извѣстни до сега. Тѫй, то чакъ сега се научило, че 16-тѣ села — читателитѣ забѣлѣжватъ че и въ вѣстницитѣ и въ официалнитѣ книжа на Източна Румелия непокорнитѣ села се плодятъ по легка легка — отъ Рупчоската околия, броили 1838 кѫщи съ 13.285 ж.[1]; че тѣзи села имали за мюдюринъ нѣкой си (?) Хаджи Хасанъ Триградченецъ, който ужь билъ назначенъ на тая служба отъ турското правителство; че жандармерията била подъ заповѣдитѣ на Кѫръ-Агасѫ Исмаилъ-Ага — Тѫмрѫчлиювъ братъ; че данъцитѣ редовно били събирани и пращани въ Ахѫ-Челебийското Ковчежничество; че 4-тѣ села отъ Пещерската Околия имали отъ 360—370 кѫщи съ 1800 д. ж., управлявани отъ сѫщия мюдюръ Хаджи Хасанъ, който ималъ още двама помощници: Бе-

[1]) Тукъ числото на населението е показано въ много по-малка цифра, за да се умалява и самата работа.

денлията Хаджи Мехмедъ и Муглалията Мулла Еюбъ; че данъцитѣ тоже редовно се събирали, но не било знайно, дѣ се внасятъ: да ли въ Неврокопското или въ Ахж-Челебийското Ковчежничество. При тѣзи неизвѣстни до сега на румелийското правителство свѣдения, достигнало му и това, че Бабешкитѣ Колиби въ Пещерската Околия, тоже спадали въ Румелия, но че неприпознавали румелийската управия.[1]) Като получи румелийското правителство тѣзи свѣдения, то пакъ захвана нескончаемитѣ преписки съ Високата Порта; а отъ друга страна се утѣшаваше съ мисльта, че то не е виновато за непредаванието на селата. Отъ трета страна, помацитѣ слѣдваха да се представляватъ като особенна държава. Презъ лѣтото Епископъ Гервасий, пропжтува презъ Кричимската долина, гостува у Тжмржчлията, който му и даде въоружени проводници да го провѣджтъ до Широка-Лжка. Проводницитѣ влѣзоха съ Епископа Гервасия въ Широка-Лжка въоружени, каквито се и завърнаха въ непокорното краище. Съ това, тѣ засвидѣтелствуваха своята независимость отъ Румелия, когато румелийския печатъ се задоволяваше само съ едно обрьщание „вниманието на правителството върху общественнитѣ безопасности по родопската страна", и то когато му пристигаха дописки за кражби и притѣснения извършвани отъ непокорнитѣ помаци вънъ отъ района на републиката имъ.[2]) Помацитѣ отидоха още по-далече въ своята независимость. Тѣ искаха да узаконятъ безъ конгреси и безъ протоколи своя политическа граница, и за това тѣ взеха отъ Широколжчане и Върбовци за преминалитѣ четире години десетъкъ за землищата на рѣченитѣ селяни, които

[1]) „Марица" IV. 310, 1 а.

[2]) Гл. дописка отъ Чепеларе 4 Септемврий. „Марица" IV 319, 5—6

спадаха вжтрѣ въ крайщето на непокорнитѣ села Мугла и Брезье.

На 21 Септемврий есенската сессия на Пловдивското Окр. Събрание се отвори. Въ словото си г-нъ Профекта на едно мѣсто казва: „относително до управлението въ департамента, могж да Ви дамъ изложение само за ония клонове, които направо зависятъ отъ префекта“. По-долу казва: „отъ ревностьта, съ която подвѣдомственнитѣ ми началници испълняватъ длъжноститѣ си и отъ старанията имъ да вършатъ службата си, колкото е възможно въ полза на отечеството, немогж до не бждж задоволенъ,“ и слѣдъ това малко по-долу прибавя: „относително до здравието въ департамента, съ исключение на Рупчоската Околия, която по причина на пограничното си положение и непокорнитѣ села се намира въ исключителни условия, резултатътъ и пр.“[1]) Ние превѣдохме тѣзи откжсаци, само и само да видятъ читателитѣ, какъ Румелийскитѣ власти легко сж глѣдали на работитѣ, та до нѣкждѣ сж способствували помацемтямъ да ги незачитатъ за нищо. Чакъ на края на словото си префекта оказва на начина, по който наистина би могжлъ да се развърже вжзелътъ. Като изброява 15 убийства, 22 съ насила извършени обира, 37 кражби и тайни обира и 25 кражби и губение добитъкъ извършени въ Пловдивския Департаментъ за една година, той добавя: „Думата за произшествията немогж да свърша безъ пакъ да забѣлѣжа, че тѣхното число значително подигатъ произшествията въ Рупчоската Околия, по причина исключителното положение на тая Околия, за което обикновеннитѣ срѣдства на административната власть се оказуватъ

[1]) „Марица“ IV. 322, 4—5.

слаби и ще бѫде необходимо да се взематъ военни мѣрки". И наистина съ такива мѣрки бѣ усмирена миналата година Кѫрджалийската Околия.

Правителството си слѣдваше и презъ есеньта нескончаемитѣ преписки съ Високата Порта, а населението низъ областьта захвана да негодува противъ него, за дѣто стана на подигравка предъ турското правителство, което вече бѣ зело подъ управлението си непокорнитѣ села. Турското правителство като видѣ, че румелийското не ще може да подведе въпроснитѣ села подъ управлението си и да въдвори порядъкътъ по южната граница, тайно удобри отъ своя страна републиканскитѣ чиновници, захвана да пѣе „вечная памятъ" на Помачката Република, възстанови старитѣ наслѣдственни права на Тѫмрѫчлията Ахмедъ-Ага, проводи ордени на голѣмцитѣ безъ обаче да присъедини бившитѣ непокорни села къмъ Ахѫ-Челебийската или Неврокопската погранични кази. Тѣ си останаха като особенна околия и Портата ги зауправлява посрѣдственно като неотемлема часть отъ царството[1].

Прибираше и данъкътъ. Царскитѣ вече власти въ 21 тѣхъ села, захванаха да пишатъ и официални писма до Рупчоския Окол. Началникъ по въпроси относящи се до взаимнитѣ погранични интереси.

Тогава румелийското правителство заяви чрезъ печата, че за дѣто Портата управлява бившитѣ не-

[1]) Малко нѣщо преди това важно събитие, Тѫмрѫчлията Ахмедъ-Ага заржча на Пловдивския Префектъ, че ако го назначи за Околийски Началникъ въ Рупчосската Околия, той ще се покори на областнитѣ власти и ще обьрне 21-тѣ села къмъ Румелия. Префекта казалъ на Тѫмрѫчлиювитѣ проводенници посрѣдници — българе изъ Широка-Лѫка и Чепеларе — че не било възможно да бѫде назначенъ на служба, защото е авторъ на клания въ 1876, и защото въ една Синя Английска Книга било писано, че е билъ осжденъ на смъртъ, та се докачало достолѣпието на преславната Румелия, ако го назначаха на румелийска служба. Удивителни дипломати. Пакъ ги не е срамъ, дѣто Тѫмрѫчлията имъ плю по лицата 8 год.

покорни села и прибира отъ тѣхъ данъци, то ще спира всѣка година припадающата се часть отъ областния данъкъ. При това то поиска да посплаши и помацитѣ. Гл. Управитель издаде приказъ, за спирание сношенията съ непокорнитѣ села. Съ една дума, запрѣти се влизанието и излизанието въ и изъ непредаденитѣ села. Тая ненаврѣменна и необмисленна мѣрка, зета безъ да бѣха изучени понапредъ поминъчнитѣ свързски между покорнитѣ и непокорни рупченски села отъ една страна и между планинското и полско населения отъ друга, докара сѣтнини съвсемъ противоположни отъ очакванитѣ. Преди да изгладнѣятъ помацитѣ за жито и соль — тъкмо подиръ харманъ — и преди ва вѫшасатъ за сапунъ, полското население въ Пловдивско, Т. Пазарджикско и Станимакско се видѣ безъ катранъ, безъ борна и безъ дървени материали за бъчви и бурета — тъкмо слѣдъ гроздоберъ. Търговцитѣ за кожи, добитъкъ, вълна и аби и селянетѣ отъ ближнитѣ до непокорнитѣ села, започнаха катадненно да негодуватъ противъ правителството, което за общъ и областенъ интересъ, затрудняваше помика само на една часть отъ областното население. Като видѣ правителството, че брадвата му удри о камень, мълчаливо отмѣни приказътъ, за който непокорнитѣ помаци нито искаха да знаятъ.

На 12 Октомврий се отвори третата Редовна Сессия на Областното Събрание. Между другитѣ работи въ Губернаторското слово се споменуваше за появивший се презъ лѣтото въ Беловскитѣ гори разбойникъ Спаноса, съ слѣдующитѣ думи: „Една случка само за жалость дойде презъ миналото лѣто да заплаши безопасностьта въ едно отъ планинскитѣ погранични краища; но благодарение на бързитѣ мѣрки земени у врѣме, злото съ лошитѣ си

послѣдствия се превари и отстрани [1])“. А че въ Румелийското землище е имало 21 села, които непризнаваха областното правителство и които ежедневно пакостяха на съсѣднитѣ села, за това нито дума се споменуваше. Пакъ въ отговора си, Събранието освѣнъ че неспомѣнѫ нищо за непредаденитѣ села, но и за разбойничеството въ Бѣловскитѣ гори замълча, по слѣдующата причина, изложена отъ Докладчика на Коммисията съ думитѣ: „Незная, да ли Събранието желае да знае причинитѣ, по които смѣ премълчали; но азъ ще кажа само това, че слѣдъ дълго разискване дойдохме до това убеждение, че е по-добрѣ да се неговори нищо за това. Събранието знае, че въпросътъ се касае за една разбойническа чета отъ 10 души, които бѣха дошли да безпокоятъ нашата область. Тая шайка това направи, че тури въ движение всичката почти военна сила на областьта: единъ генералъ, много капитани и други офицери съ всичката войска и жандармерия отидоха да я преслѣдватъ, но неможеха да я изловятъ, и шайката си излѣзе отъ областьта сама, когато си поиска. Мисля, че е по-хубаво за това нѣщо да неговоримъ много, защото това е срамота за нашата область и правителството не е направило голѣма услуга на страната, ако е пропѫдило 10 души разбойници, които и безъ това искаха да си отидѫтъ [1])“. Тия думи наведохме, за да си съставятъ читателитѣ понятие за съврѣменното достойнство на румелийската жандармерия и войска, която поглѫщаше всѣка година отъ 220—250,000 турски лири или ⅓ отъ областнитѣ приходи. Правителственния Коммисаръ нищо

1) Стенографически Дневници отъ Третата Редовна Сессия на Областното Събрание, Стр. I.

1) Пакъ тамъ, Стр. 49.

невъззрази на горното натякване противъ румелийската сила, защото и нему бѣ извѣстно, че чюжденцитѣ офицери незнаяха дѣ е истокъ, западъ, северъ и югъ въ Румелия и кѫдѣ спадатъ непокорнитѣ села въ Родопитѣ.

Чакъ кѫдѣ края на сессията, въ Областното Събрание се подигна въпросъ за непредаденитѣ села. Въ XXXI-то засѣдание отъ 25 Ноемврий, Пещерския представитель Я. Д. Матакиевъ направи запитвание къмъ правителството: по коя причина не е окупирало помашкитѣ села при южната граница; защо тия села се намиратъ въ рѫцетѣ на империята и има ли намѣрение румелийското правителство да ги окупира нѣкога?[1]) Въ отсѫтствието на Гл. Секретарь и Директоръ на Вѫтрѣшнитѣ Работи, Директорътъ на Просвѣщението Я. Груевъ отговори, че слѣдъ честитѣ обѣщания отъ Високата Порта за съдѣйствие, правителството се намирало въ невъзможность да занеме споменѫтитѣ села безъ портината помощь. Д-ръ Янкуловъ и Х. Д. Бояджиевъ укривяватъ Портата и помацитѣ; първата, че непредавала селата а вторитѣ, че не се предавали сами[2]). Разискванието се отложи.

Въ XXXIV-то засѣдание на 28 Ноемврий, Г-нъ Матакиевъ повтори запитванието си[3]). Директорътъ на Вѫтрѣшнитѣ Работи Г-нъ Крьстевичъ, който сѫщевременно бѣ и Коммисарь на Гл. Управитель въ Събранието, отговори съ една дълга рѣчь, която като официаленъ актъ, изрѣченъ отъ директорската трибуна, ако и дльжка привождами я на читателитѣ буквално:

---

1) Стенографически дневници отъ Третата Редовня Сессия на Обл. Събрание, Стр. 549—550.

2) Пакъ тамъ.

3) Пакъ тамъ, Стр. 664.

„Тия непредадани села Г-да сѫ раздѣлени на двѣ категории: първо, четире села, които принадлежатъ на Татаръ-Пазарджикский департаменъ, и второ, 16 села — на Пловдивский департаментъ. За първитѣ четире села, освѣнъ обикновеннитѣ преписки, които ставаха постоянно по тоя въпросъ, работило се е особенно и съ Одринския (?) Валия, а освѣнъ това, зеха се и нѣкои особенни мѣрки. Портата благоволи единъ пѫть да заповѣда на Солунския Валия, да проводи Сересский Мютесарифъ нарочно, за да предаде тия четире села. Споразумѣхме се и ние съ Г-на Найденова, Татаръ-Пазарджикския префектъ, проводихме него заедно съ единъ благороденъ и достопочитаемъ турчинъ и други нѣкои коммисари, жандарми и командири. Проводихме тия лица тогава, когато вече имахме извѣстие, че ще отидѫтъ и отъ Серресъ: Сересский каймакаминъ (?) и съ него единъ командантинъ за предаванието на тия четире села. Отиватъ тѣ отъ тамъ и нашитѣ отъ тукъ, но не съ военна сила, защото можаше да се мисли, че налагаме своята власть съ сила и орѫжие а не съ споразумѣние съ Високата Порта, която като повисоко началство трѣбаше да ни ги предаде.

Ако е тукъ г-нъ Найденовъ, който бѣше членъ на тая експедиция, ще каже по-добрѣ какъ бѣше тая работа. Г-нъ Матакиевъ можаше да се прикаже съ г-на Найденова, и да му прикаже тия работи отъ край до край, за да ги чюе по-добрѣ. Като отишли тамъ, тѣ си помислили, че се намиратъ въ едни душмански мѣста — да рѣчемъ така — и кѫдѣ се обърнѫтъ мислятъ, че сѫ окрѫжени отъ душмани и незнаяли какво ще направятъ. Вече отъ подозрѣние ли, отъ страхъ ли, незная отъ какво, въ такова положение се намѣрили. Може да

сѫ били излъгани, но както и да е, тѣмъ тѫй имъ се видѣло. Както и да е, отишли на едно село, което било най-близо до границата. Чакаха да дойдѫтъ хора отъ турската страна, чакаха, чакаха и дочакаха ги. Дошли. Като дошьлъ Сересский Мютесарифинъ, който билъ арнаутинъ, казалъ на нашитѣ, че той имъ предава селата нека ги зематъ; нека ги зематъ, нека ги покорятъ. Разбира се, префектътъ Найденовъ имъ казалъ, че за тая работа какъ викатъ 4—5 души. Сересский Мютесарифинъ имъ исправилъ тия 4 или 5 души отъ селянетѣ и казалъ: ще бурада. Селянетѣ се исправили насрѣщу. На ли се предавате? пита ги мютесарифина. Ехъ, предаваме се, казали тѣ. И ония человѣци, които бѣхѫ пратени да предадѫтъ тия села, като направили толкова, отишли си съ мисль, че сѫ свършили миссията си. И наистина се върнаха.

Какво да направимъ сега? Да искаме данъкъ, недаватъ. Негово Сиятелство рапортира официално на Високата Порта за работата какъ е станала. Повече какво да се направи? Нищо. Слѣдъ малко Негово Сиятелство пакъ писа, както на Одринския Валия, така и на Високата Порта за предавание на 16-тѣхъ села въ Пловдивский департаментъ, които села принадлѣжатъ на Ист. Румелия. Одринский Валия до нѣкѫдѣ казваше и казва: ще се предадѫтъ, ще ги викамъ да ги съвѣтвамъ; виждамъ ги човѣцитѣ, съгласиха се, ще се предадѫтъ и другитѣ, евашь евашь хеписи оладжакъ. Добрѣ, днесь оладжакъ, утрѣ оладжакъ, други день оладжакъ, ь°къ.

Сетнѣ се научаваме, че вмѣсто предавание, отива нѣкой Триградлѫ Хасанъ-Ага въ тия села и се представя ужь като отъ Високата Порта назначенъ за управитель на тия села. Той распратилъ

хора по всичкитѣ непредадени помашки села, да имъ кажатъ, че ако се непредаватъ, Високата Порта не ще ги остави; и още да имъ кажатъ, че той билъ поставенъ отъ Високата Порта като каймакамъ на тия села. Имала ли е извѣстие Портата или не, ... (Не се чюе). Негово Сиятелство се почюди за това, което се случи. Писа, нѣма отговоръ, писа, нѣма отговоръ. По едно врѣме се каза, че чюли нѣкои отъ консулитѣ за тая работа и разно се говоряше за тоя въпросъ. Разбира се, хората се интересуватъ и говорятъ. Интересувахъ се и азъ, като работата зема такъвъ характеръ, срѣщнахъ нѣкои отъ консулитѣ, случайно отидохъ при нѣкои и расправихъ имъ работата. Въ послѣдно врѣме консулътъ на английското правителство, като щяше да отиде въ Цариградъ нарочно — поне каза, че се интересува за предаванието на тия села — поиска да му се каже, каква е тая работа. Послѣ поиска нѣкои подробни свѣдения и тѣ му се дадоха. Отиде като каза: азъ ще направя нѣщо въ Цариградъ. Негово Сиятелство Гл. Управитель не го е натоварвалъ, нито му е говорилъ нѣщо, но той сир. консулътъ, отъ само себѣ си правяше това, види се че се интересува въ нашитѣ работи. Поиска свѣдения по тия работи и му се дадоха и той каза, че ще говори за тая работа да се свърши.

Отиде и дойде. Наистина чюхме, че той е говорилъ на посланника си, а послѣдний направилъ дума на Високата Порта. Научихме се още, че и другитѣ посланници направили дума за това, понеже слѣдъ малко чюхме — но не официално — че Високата Порта отговорила, че тия села сѫ предадени. Ние, казала тя, ги имаме за предадени; ако румелийското правителство не ги е зело, кой му е виноватъ. Отъ друга страна Портата рекла ужь,

че тия села, ако се непредаватъ ще иматъ причина да се непредаватъ, защото въ Източна Румелия ставатъ много нѣкои работи и за това, тамкашното население не е благодарно да се предаде. Тъй се чюло тамъ. Официално нищо нѣма.

Сега това лошо правителство на Източна Румелия като не е толкова лошо за толкова други хора въ областьта, какъ може да бѫде лошо за тѣхъ? Но както и да е, ужь тъй било. Сега тѣзи села сѫ непредадени и нѣкои отъ тѣхъ, ако и да сѫ искали да се предадѫтъ, но понеже Портата е казала, че това не е нейна работа, неискатъ да се предадатъ.

Но какво значи онова, което се научваме отъ различни рапорти на надлѣжнитѣ префекти, които официално расказватъ, че преди малко врѣме сѫ се назначили официално чиновници отъ надлѣжното вилаетско управление, за да управляватъ 16 села, да събиратъ данъцитѣ, десетъцитѣ и едно друго, и даже единъ отъ тия официални чиновници е писалъ нѣщо на наший Рупчосский Околийски Началникъ. Това никакъ не се съгласява съ казаното отъ Високата Порта, но какъ става, защо става незнамъ.

Отъ до тукъ казаното разумѣвате, че правителството е испълнило длъжностьта си; всѣкога е испълнявало, до колкото е могло и никой неможаше да направи повече отъ това, което е направило правителството. Ние говорихме съ много лица, какво трѣба да се направи за предаванието на тия села. Тия села иматъ орѫжие, силно сѫ въорѫжени. Ще иматъ зерь. Види се отъ страхъ, да не би нашитѣ румелийци да отидѫтъ и да ги избиятъ. Все тъй се извиняватъ тия села Г-да, а другитѣ по вънъ тѣхни защитници казватъ, че всѣкой се

привардва, когато има страхъ отъ нѣщо. Нашето правителство мисли, че ако иде насила, може да стане едно сблъскване, каквото едно врѣме стана и намѣсто добро, ще стане зло; защото колкото право и да имаме днесъ, ще ни кажатъ: вие да небѣхте отивали; защо отидохте и се убиха толкова хора. Това да вѣрвате, че ще го кажатъ. По тия причини, нашето правителсво не е зимало строги мѣрки.

Въ послѣдно врѣме прибѣгнахме до друга една мѣрка. Тия 16 рупчоски непредадени села, катадневно дохождатъ насамъ, за да купуватъ и продаватъ това онова. Сега това имъ се възбрани, понеже знаемъ, че тѣ иматъ много голѣма нужда за сношения; запрѣтихме имъ всѣкакво сношение, т. е. пущаме ги да дохождатъ насамъ, но да не купуватъ и да непродаватъ, да не внасятъ, нито да изнасятъ нищо. Тая мѣрка влѣзе вече въ дѣйствие и се продължава и до сега. Нѣкои знаятъ за нея, нѣкои не знаятъ; но ние публикувахме, че ако нѣкои иматъ контракти съ жителитѣ на непредаденитѣ села, а не знаятъ за мѣрката, даваме имъ срокъ до 15 деня, да се запишатъ всичкитѣ такива търговски сношения; защото сношенията се прекъсватъ. Но тия хора, т. е. непредаденитѣ села пакъ си дохождатъ и казватъ: ние не сме криви; ние сме хора, които желаемъ да се покоримъ, но не ни оставятъ; васъ ли да слушаме или тѣхъ? Нека се съгласятъ двѣтѣ правителства, бизимъ ичинъ биръ джръ, но да ни кажатъ и еднитѣ и другитѣ.

Така вървятъ за сега работитѣ. Сега щжтъ ли да се предаджтъ? — Незная. Не щжтъ ли да се предаджтъ? — Пакъ незная. Правителството което е могло, направило е. Затова, друго неостава,

освѣнъ да се намѣри нѣкакво срѣдство, за да се убѣди Вис. Порта, и това ще бѫде най-хубаво".[1])

Запитвачътъ признава усърдието на правителството и енергията му по дипломатически начинъ, слѣдствието на което е било нула. Далечъ отъ да е желаялъ да укорява правителството въ немарливость, той иска да се даде край на туй зло, за което Турция способствувала чрезъ двоеличното си повѣдение, за да очърни Румелия и въ случай че работата земе дипломатически характеръ, да може да каже: „азъ ги давамъ, но Румелия не ги ще; а пакъ азъ нѣма да ги оставя така, за да станатъ разбойници;" той невѣрва да ще се свърши работата по официяленъ, дипломатически и миренъ начинъ: упрекава правителството, за дѣто не е зело подъ управлението си едно отъ селата, когато селянетѣ сами молили съ прошение[2]) и за дѣто не е окупирало сичкитѣ села по единъ редовенъ воененъ начинъ, срѣщу която мѣрка не би се появило никакво съпротивление; той намира причината другадѣ. „Работата е г-да тамъ, че ние нѣмаме надѣжда въ себѣ си. Страхъ ни е да отидемъ тамъ и да се опитаме по тоя начинъ да постѫпимъ, за да ненаправимъ фиаско. За това си мълчимъ и казваме да ни ги предадѫтъ по миренъ начинъ." Послѣ продължава. „Мене ми се чини г-да, че щеше да се свърши и тая експедиция много добрѣ, както се свършиха и много други работи, ако нашитѣ генерали, команданти и капитани се занимаваха повече съ своитѣ работи, отъ колкото съ станцията и доминото; (гласове: охоооо!)

[1]) Стенографически дневници отъ третата редовна сессия на Обл. Събрание, стр. 665—667.

[2]) Това е било селото Дьовленъ, чиенскито кметъ биде послѣ убитъ, по причина че съ още нѣколко души носилъ прошението въ Пазарджикъ и Пловдивъ.

ако генералъ Бортвигъ спяше по-малко отъ 17 ч. въ едно денонощие отъ 24 часа; ако подполковникъ Де Тустенъ необичаше да насѫсква тоя оня; ако капитанъ Мерсинье обичаше повече работата отъ колкото да пълни джобоветѣ си; ако русскитѣ офицери непрезираха българскитѣ офицери и ако послѣднитѣ почитаха първитѣ. Ако сичкитѣ глѣдаха работитѣ си по-съвѣстно, нашитѣ работи щѣха да отиватъ по-добрѣ; защото нашитѣ войници не щѣха да откажатъ тая добродѣтель. Нашитѣ войници сѫ добри, послушни и покорни; тѣ сѫ приемливи на заповѣдитѣ". Г-нъ Матакиевъ свършва съ думитѣ: „Г-да! Ние имаме войници — срамъ ма е да го кажа, но немога да го некажа — които да служатъ само за слуги и караули. Това военно тѣло неможе да се употрѣби въ никаква друга работа, защото то нѣма никакви началници и рѫководители и неговото управление е нищо.

Областнитѣ представители напълно сподѣляха Матакиевитѣ взглядове, относително начинътъ за покорение селата и неспособностьта на иностраннитѣ офицери да свършатъ тая работа. Колкото и легко да глядаха на тая работа, тѣ се позаинтересуваха и мнозина искаха дума да говорятъ. Вълко Нейчовъ е на мнѣние, че единъ достолѣпенъ коммисаръ ако се бѣше проводилъ въ селата и ако бѣше придружевъ съ 300—400 юнаци съ високи калпаци и щикове нагорѣ, селата безъ никаква пакость щѣли да се покорятъ; той упрекава правителството, че не е работило съ умѣние предъ Портата и не е могло да я заплаши, че ще ѝ спира отъ областния данъкъ. Ив. Х. Петровъ като сега за първъ чулъ този въпросъ (?), неможе и да критикува правителственнитѣ мѣрки за разрѣшението му; той препорѫчва на правителството сичкитѣ

мѣрки за превземанието на селата и освѣнъ това предлага на Събранието да рѣши: да се спиратъ отъ Портинътъ данъкъ по 10.000 лири на година, за смѣтка на непредаденитѣ села. Подиръ него, по желанието на представителитѣ, Ив. Найденовъ расправи за неговото ходяние въ Дьовлень, което читателитѣ сѫ прочели по-горѣ. Ив. Ст. Гешовъ счита въпросътъ за исчерпанъ и предлага да се мине на дневний редъ. Юруковъ мисли, че не е врѣме да се занимава Събранието съ въпросътъ за непокорнитѣ села, трѣбало да се търси лѣкъ за покорението имъ, а не да се обвинява милицията. Д-ръ Янкуловъ предлага да рѣши Събранието: прекъсванието съобщенията и земания-даванията съ непокорнитѣ села; но като му се забѣлѣжи, че тая мѣрка е вече зета отъ правителството, той направи слѣдующето предложение: „Обл. Събрание, като удобрява мѣркитѣ на правителството (?!) земени напослѣдъкъ за покоряванието на непокорнитѣ села въ Родопскитѣ планини, минува на дневний редъ“. Воденчаровъ е противъ такова предложение, защото отъ една страна, правителството е било длъжно да земе нѣкакви мѣрки, а отъ друга страна, Събранието не трѣба да исказва благодарность и одобрение за мѣрки, каквато е експедицията на Найденова. Предложението на Д-ра Янкулова се отхвърли, а се прие онова на Ив. Ст. Гешовъ за чисто и просто минувание на дневний редъ.[1]) Тѫй се свърши тоя въпросъ въ Обл. Събрание и точно въ онова врѣме, когато приказътъ за прекращение на сношенията бѣ мълчаливо унищоженъ.

---

[1]) Подлиннитѣ рѣчи на сички говорители, Гл. въ Стенографически Дневници, стр. 664 — 674.

Преписките съ Високата Порта слѣдваха, но безъ никаква приятна сетнина. Тя всѣкога е отговаряла, че ги е предала, а отъ друга страна, тя ги владѣяше и управляваше. Презъ 1882 год. областното правителство, като че се бѣ отказало отъ правото си и да мисли за непредаденитѣ села. Вече престана и да се говори за тѣхъ, и въ окръжното и областното събрания. Главния Управитель, който презъ лѣтото направи забиколка низъ цѣлата область, и влѣзе дори до р. Арда срѣщу турскитѣ баири въ Кърджалийско, не заминѫ по-нагорѣ отъ Пещеря и незалѣзе нито въ една отъ тритѣ Рупчосски долини, при всичко че въ напредъ приготвений расписъ на обиколката му личаше, да ще отиде до Рупчосский центръ Чепеларе. Презъ сѫщата година, на скоро подиръ пѫтуванието на Гл. Управитель се извърши нѣщо, което небива да остане незабѣлѣжено. Думата ми е, за депутацията състояща отъ петина помаци, дошла въ Пещеря отъ с. Наимлие — едно отъ непокорнитѣ села въ Пещерската Околия — за да заяви на околийското началство, щото ако е възможно да се причисли селото имъ къмъ Ист. Румелия. Депутацията казала още, че и селото Кара-Булакъ било готово да признае областното правителство, щомъ пожелае правителството. Депутацията ходи и въ Пазарджикъ; дѣто представи заявлението си префекту, който й се обѣщалъ, че правителството наскоро ще се распореди за приеманието подъ защитата и управлението си селата: Наиплие и Кара-Булакъ[1]. Това важно събитие се поразгласи чрезъ румелийскитѣ вѣстници, ала правителството не зе никакви мѣрки за удовлетворение на горнето помашко за-

[1]) „Марица" V. 425, 2 в.

явление и работата си остана както и напредъ.[1])

Презъ 1883 год. се занимаваха съ въпросътъ за тѣзи села и областното правителство и представителството. Около 15 Януарий, Частния Съвѣтъ на Гл. Управитель е размишлявалъ: какво трѣба да се прави съ непредаденитѣ села. Разбира се, той не е моглъ да дойде до рѣшително заключение, понеже миролюбивитѣ мѣрки бѣха исчерпени въ продължение на цѣли четире години. Въ началото на Априлий, областното правителство пакъ е прибѣгнало до сѫдѣйствието на чюждестраннитѣ консули. Главний Управитель имъ съобщилъ цѣлата преписка, размѣнена между него и Високата Порта относително непредаденитѣ села; ала и отъ това нѣма никаква добра сѣтнина, защото Високата Порта наскоро слѣдъ това е телеграфирала на Гл. Управитель, че отказва да предаде Родопскитѣ села, понеже невлизали въ земята на Ист. Румелия.[2])
Подиръ това нечакано опирание и преапискитѣ по въпроснитѣ села поспрѣха.

Презъ лѣтото въ 1883 г. Гл. Управитель прекара нѣколко мѣсеца въ Цариградъ, дето почести му се направиха отъ Султана и пашитѣ и той е ималъ случай да загатне на послѣднитѣ за престарѣлия вече въпросъ, но пакъ безъ никаква добра сѣтнина, защото когато Гл. Управитель, съ зной на лицето си може би, поне косвенно е говорилъ за свършванието на тоя съблазнителенъ и щекотливъ и за двѣтѣ страни въпросъ, Тѫмрѫчлията Ахмедъ-Ага въоруженъ отъ главата до ногитѣ и

[1]) Госп. Ив. Говедаровъ Началникъ на Канцеларията при Пост. Комитетъ ми кава, че сѫщата депутация се представила въ Пост. Комитетъ, но че и той незелъ въ внимание заявлението й, понеже нетрѣбало да се подига тоя въпросъ преди свършванието петогод шнината на Богороди.

[2]) „Марица“ VI. 479, 3 в. 4 а.

придруженъ отъ тѣлохранителитѣ си тоже въоружени влѣзоха въ официална Румелия, въ землището на Орг. Уставъ, въ покорната часть на Рупчоската Околия, на върхъ водораздѣлътъ на Чепеларската и Дермендерската рѣки. Той стѫпи официално, облѣченъ въ военна униформа и като официално лице, като отъ друга държава и официалнитѣ румелийски чиновници, офицери, командири, жандарми и пандуре, го посрѣщнаха като такъвъ. Това влизание и посрѣщание на прочутия Тѫмрѫчлията, подробно и обстоятелственно е описано отъ съврѣменния български революционеръ, историкъ и списатель Захария Стоянова, въ слѣдующите редове.

„Азъ се запознахъ съ Ахмедаа за пьрвъ пѫть още презъ 1883 год. при слѣдующитѣ обстоятелства, които ще да изложа предварително, тъй като ще се запознаятъ читателитѣ съ характера на Ахмедаа и неговитѣ хора. Бѣше на самий день на Св. Богородица 1883 година, на мѣстото на Бѣла-Черкова, Конушка Околия[1]), така сѫщо въ Родопитѣ, гдѣто се освѣтяваше новопоправений старъ манастирь, разрушенъ отъ турцитѣ още отъ онова врѣме, когато се е почнало потурчванието на сегашнитѣ помаци (1600—1660 год.) По причина на освѣтяванието, бѣха се стекли много гости, отъ цѣлата Рупча, чакъ отъ турско. Имаше мнозина и отъ Пловдивъ. Тукъ бѣше и Пловдивский Митрополитъ, музиката, войска, жандармерия, началници, офицери и пр. Множеството надминуваше числото 3000 души: По край другитѣ госте, настоятелството отъ манастиря бѣше поканило и много помаци отъ околията, въ това число и Ахмедаа, при когото отишла особенна депутация. Хората, които

[1]) Бѣла-Черква по старитѣ граници на краището, спада въ Рупчосско.

познаваха помацитѣ расказваха, че тѣ така благоговѣяли къмъ манастиритѣ, както и къмъ своитѣ джамиии. Всички поканени бѣха пристигнали вече, нѣмаше само Ахмедъ-Ага. Увѣряваха които ходили при него, които го знаяха, че той нѣма да дойде, при всичко че желае, защото се бои да нѣма нѣкаква измама, да не би да го хванатъ насила и отведѫтъ въ Пловдивъ, като залогъ отъ непокорнитѣ села. Освѣнъ за тая си официална вина, той се боялъ още, да не би да му отмьстятъ за стари грѣхове.

Божественната служба бѣше се привършила вече, грамадно хоро се люляеше на поляната предъ манастиря, когато пристигнаха пратенници, които извѣстиха на високъ гласъ, че агата е пристигналъ до чюшмата, нъ не смѣе да се подаде предъ множеството, иска да му се пратятъ нѣколко старци и първенци, които да го придружатъ, додѣто премине презъ тълпата и стигне до манастиря. Окол. Началникъ и командира, и двамата турци се метнаха на своитѣ коньe и така бързо полѣтяха къмъ чюшмата, придружени отъ нѣколко жандарми, щото человѣкъ би казалъ, че иде не единъ бунтовникъ, но тѣхний прямъ началникъ. Тѣхъ послѣдваха още десетина души стари познайници на агата, изъ околнитѣ села, които щяха да служатъ като гаранция, че никаква измама нечака интересний гостъ, който отъ войната насамъ, сега за първъ пѫть стѫпаше въ Румелийската территория[1]). Но не бѣ само това. Новината: „Ахмедаа иде“ наруши реда, тя се носяше отъ уста въ уста. Хорото се даже развали, гайдитѣ млѫкнаха всички се обърнаха къмъ чюш-

[1]) Тукъ не съмъ съгласенъ съ писателя. Много по-напредъ отъ тая дата, Тѫмрѫчлията не само стѫпи въ 4 управлявани 2 години отъ Румелия села, но можа и да ги завладѣе.

мата, мнозина помислиха, че скандала е **неизбѣженъ**, тълпата ще направи своето.

А Ахмедъ-Ага се приближаваше, възсѣдналъ на черенъ атъ, облѣченъ съ юзбашийска униформа, съ сабля, револверъ и нѣколко рудбета на гърдитѣ. Свитата му се състояше отъ 15—20 души помаци, тръгнали отъ подиря му отъ селото. Додѣто пристигне на **Бѣла Черкова**, колкото български пѫдари и жандарми имало по пѫтя му, сичкитѣ се насосали подирѣ му, така щото конвоя му се състояше отъ 110 души въоружени хора. Напреди му вървяха 3—4 души отъ неговитѣ хора, отъ двѣтѣ му страни толкова, а останалитѣ срѣдваха изотзади. Тѣ бѣха въоружени отъ петитѣ до зѫбитѣ, съ по два револвера, съ Винчестеръ пушки, които стискаха въ лѣвата си рѫка, а дѣсната имъ стояше сложена врьхъ държката на дългитѣ имъ ятагани. Като че нарочно бѣше избрана тая свита, сичкитѣ лични и левентъ помаци, високи като елитѣ на своитѣ планини, съ отворени пехливански гърди, съ подсукани мустачуни, краищата на които надничаха въ очитѣ имъ. Тоя кабадаийски конвой и неговия ага, представляваха едноврѣмешнитѣ турски аяни, войводи, спахии и пр.

А навалицата отъ чернитѣ калпаци, малко по малко успѣваше вече да задръсти пѫтьтъ на гоститѣ. Въ главата на Ахмедаа влѣзоха лоши предчувствия, той се измѣни въ лицето и бѣ принуденъ да слѣзе отъ ата си, което като старъ горски питомецъ, той направи отъ точка зрѣние на самосъхранение. Неостанаха хладнокрьвни и неговитѣ хора. Тѣ се споглѣдаха единъ други, захванаха да се отстѫпятъ около агата си, когото само глѣдаха въ очитѣ, да имъ направи знакъ. Азъ вѣрвамъ, че най-малкия знакъ, за нападение отъ страна на бъл-

гаритѣ, поситѣ бѣха готови още на мѣстото, острилото на ятаганитѣ щѣше да блѣсне по въздуха, винчестеритѣ щяха да запукатъ, при сичко че българитѣ бѣха 3000 души, а помацитѣ — 15.

Но чудо. На мѣсто нападение и оскърбление, българитѣ селяни посрѣщнаха агата, като че той да бѣ тамъ господарь, като че не бѣ бунтовникъ, но пакъ тѣхень кжрсердаринъ. Додѣто си подаваше едната ржка да му я цалуватъ бѣловласитѣ селяни и стари баби, той бѣ принуденъ да подложи и другата. „Добрѣ дошьлъ Ахмедаа", „хошъ гелдинъ аго", „хелбета са накани да ни подойдешь, ние остаряхме а ти си още младъ" се чюваха гласове изъ тълпаха, която се провърваше да поздравлява своя четиридесетгодишень царь. Смѣшно е да се предположи даже, че българитѣ правяха това отъ страхъ, когато сички знаяха, че Ахмедаа е просто тѣхнъ робъ. Тукъ преобладаваха чувствата на минало величие, на настоящо тържество, на отношения между бивши робове и сегашни свободни хора отъ една страна, а отъ друга на паднали и оскърбени.

Послѣ малко, българетѣ кабадаити, падари и пандуре, които сж имали злочестината въ турско врѣме да треператъ предъ хората на Амедаа, да имъ слугуватъ и се унижаватъ, за да имъ покажатъ сега, че не сж вече раи, залюляха напредѣ имъ хоро подъ звуковетѣ на музиката. Хоро, но не току така просто, а съ ножове и пищове, држжкитѣ на които стърчаха напредъ. Хората на Ахмеда, облегнати единъ до другъ на рамената си, подсмиваха се и критикуваха българетѣ, че незнаяли още да носятъ ножове и паласки. Тия послѣднитѣ не се стърпяха. Казаха на помацитѣ полусериозно и полушеговито, че ако е реклъ Господь, тѣ ще отиджтъ въ Пловдивъ заедно съ Ахмедаа

на поклонение. „Охо о, късно сте се сѣтили комшуларъ, възразиха помацитѣ, и подхванаха дръжкитѣ на своитѣ ножове; Колкото инсанъ има тукъ, трѣба да премине презъ нашитѣ лешове, па тогава ще видите Пловдивъ.“

И сичката тая дързость на румелийска територия и между 3000 души българе, между жандарми и солдати. Българитѣ кабадаити клюмнаха уши.“ [1])

И сичко това, за голѣмо чюдо е станвало, когато Румелийския Гл. Управитель е билъ въ Цариградъ, гозбувалъ е при Царя, гостувалъ е при везиря и пашитѣ, получавалъ е за себѣ орденътъ Меджидие накитенъ съ елмази и Шевкатъ съ голѣма декорация за Княгинята, ще приложа азъ.

Недѣля не, а три деня само, слѣдъ като румелийскитѣ началници, първенци и владици отдадоха царски почести на едновремешния Рупски Царь, Тъмръчлията Ахмедъ-Ага, Предсѣдатель на Родопск. Помашка Република, южнобългарската столица въ Пловдивъ, великолѣпно отпразднува на 19-и Августъ деньтъ 19-й Августь, деньтъ на въскачванието на престола на Негово Императорско Величество Султанъ Абдулъ Хамида, презъ вечерьта на който праздникъ, между другитѣ къщя, домътъ на Гл. Секретарь Гаврила Крьстевича, „представлявалъ особенъ блѣсъкъ извънъ“ [2])

Гл. Управитель се върна на 2-й Септемврий въ Пловдивъ. Той донесе въ областьта само сухи благоволения и благопожелания и украсени нишани. За непокорнитѣ села „ни лукъ яло, ни на лукъ мерисало.“

(Следва.)

---

[1]) „Борба“ Год. I. Бр. 12.
[2]) „Марица“. VI. 517, 2 а.